

van principiële overwegingen. Zoo is het dus kunnen gebeuren, dat enkele in een bepaald verband uiterst betekenisvolle conclusies pas vijf minuten vóór de beslissende vergadering bij wijze van sneltrein-onderhandeling, die natuurlijk in werkelijkheid allermindst dit karakter kon hebben, werden overgenomen door opposenten, die eerst den indruk hadden gevestigd, alsof ze er niet van wisten. Als de man, die in die laatste momenten moest kiezen tusschen concessie of géén concessie, toen in die laatste oogenblikken gewelfeld had, ter wille van den „vrede“, dan was hoogstwaarschijnlijk wat later als „waarheid“ algemeen erkend werd, er bij ingeschoten, en de „vrede“ dus nog niet gediend. Nu schoot alleen de waarachtigheid misschien er bij in. Leiding des H. Geestes, — o zeker, maar een mensch, wiens adem in zijn neusgaten is, zal toch altijd weer in concrete situaties pijnlijk ervaren, hoe bitter weinig hij tenslotte heeft aan formeele ethiek.

En dan die schijn-zuster Onklaarheid! Moet die niet eveneens uitgebannen worden? Neen, niemand zal verlangen, dat altijd en overal het schrilte zoeklicht spelen moet over alle schuilhoeken van het terrein, waarop wij wonen. Maar als een rechtsgeving gesteld is, wat zal men dan met de Onklaarheid aanvangen? Er is in 1936 ter zake van de meeningsverschillen door sommigen gestreefd naar een beslissing, die aan het onderzoek naar de waarheid volkomen de vrije hand wilde laten, doch niemand zou disqualificeren, en dus den vrede zou dienen zonder de waarheid ook maar in het minst te kort te doen. Maar die voorslag van waarheid-en-vrede is toen, hoewel zoo goed als heel de synode er rijp voor was, getorpedeerd; sommigen vonden hem „te slap“, de zaak werd weer teruggewezen naar een commissie, en na een goede week van pauze is er uit haar molen een ander voorstel gekomen, welks formulering althans een bepaald kant scheen uit te wijzen, waar dan de meeningen voorgedragen werden, die te onderzoeken vielen. Wij waren daartegen, en herinneren ons, hoe prof. Ridderbos destijds zelf opmerkte, dat van een dergelijke formule „allerlei komen kan“. Nu, er is ook allerlei van gekomen; maar thans moet men niet willen, dat het onderzoek naar de waarheid gelijken tred houde met den vrede. Wel met den wil tot vrede (zie artikel verleden week). Maar die wil tot vrede moet dan ook blijken in den wil tot opklaring der situatie, hetzij — ter bekorting van den weg — door samenspreking met volgende publicatie, hetzij — als men dat niet wil — langs den langeren weg van de stukken open en bloot op tafel leggen. Wie den korteren weg verhinderd heeft, en we hebben reeds herinnerd aan de houding der professoren Kuiper en Hepp, die moet dit voor zichzelf verantwoorden. Doch wie zoo iemand daarin bijvalt, of ook maar niet afvalt, dié moest dan maar, zij het ook met ons al zuchtende, den langeren weg als opgedrongen aanvaarden. Dat schijnt me onvermijdelijk, en uit een oogpunt van den strijd voor waarheid en vrede beter, dan een onzijdigen oproep te doen hooren tot vredessluiting. Ik zeg niet, dat prof. Ridderbos dien oproep liet uitgaan. Ik geloof alleen maar, dat vele hoorders zijn woord in die richting hebben uitgelegd. Wij zijn evenwel nog in het tijdperk der vredesvoorbereiding. En als in zulk een periode nu geroepen wordt om vrede, op zulk een manier, dat wel niet de spreker, maar dan toch menig hoorder bij den „vrede“ denkt, niet aan vreedzame gezindheid, doch aan vredessluiting, dan wordt toch feitelijk onbedoelde steun verleend aan degenen, die den korteren weg hebben afgewezen, terwijl zij, die den langeren weg tegen hun wil opgedrongen zijn door de weigering tot samenspreking, bemoeilijkt worden nog vóórdat ze het woord konden nemen.

De vraag der wenschelijkheid van den korteren dan wel van den langeren weg tot vredessluiting is (zoolang niet alle gegevens ter beschikking staan) nog een open vraag. Wij moeten aannemen, dat de huidige rector der Theol. Hoogeschool evenmin als wij weet, wat er zal staan in het rapport der vijf samenwerkende leden der bekende commissie; dat hij eveneens onkundig is van wat de twee andere leden zullen rapporteren; en dat hij tegenover beide groepen volkomen „neutraal“ (in den goeden zin des woords natuurlijk) staat. Maar dan is het ook ongewenscht, nu reeds, zij het ook onwillekeurig, op de besprekingen in te werken.

Wij gaan nog eens terug naar die begrafenis van wat aan de roeping der kerk vijandig is. Zouden we maar niet allen oproepen mee te doen aan den begrafenisgang? Want het ontroerende is, dat niet alleen de problemen van vóór de poort, doch ook die van daar achter urgent zijn. Prof. Ridderbos sprak over de tweelingzusters, die vóór de poort staan, maar niet willen binnenkomen tenzij dan gezamenlijk. Maar wees ons, als we niet in onze uitnodiging tot binnenkomen den drang des harten leggen om ze beide binnen de poort te krijgen. Alle beidspraak is mank; waarheid en vrede zijn feitelijk niet vóór of achter de kerkpoort te zoeken. In één opzicht ligt in prof. Ridderbos' rede een vertroostend element, en ook in de reactie, die zij wekte: ze wordt gebruikt ter ondersteuning van een stormstillend gebaar. Voorzover daarin de erkenning ligt, dat er in 1936 onhoudbare beschuldigingen zijn uitgesproken, klopt dit met wat wij van den aanvang af betoogd hebben. Zou het waar zijn, dat het „erger dan vóór Assen“ is, dan zou de wil tot waarheid en vrede moeten oproepen tot harden strijd ter veiligstelling van de waarheid en den echten vrede. In zooverre door prof. Ridderbos de pacificatie in het verleden als voorbeeld voor het huidige geslacht gesteld is, kon het zijn op korten termijn, ligt in deze rede dus een geruststellend moment: de beschuldigingen van erger-dan-vóór-Assen worden

blijkbaar niet juist geacht. Maar juist waar het om beschuldigingen gaat, moet ook ronduit gezegd worden, dat zij onjuist zijn geweest, en onhoudbaar zijn gebleken. Anders blijven we in den mist.

Dezer dagen vroeg een broeder mij, toch ook voor mijn deel er toe te willen meewerken, dat 1939 een tweede 1905 zou worden: een synode, die verzoenend werken zou door een allen bevredigende verklaring van gevoelen. Ik heb geantwoord, dat dit mogelijk en ook gewenscht was voorzover het zou gaan om een eerlijke samenspreking, en voorts, in zooverre een formulering van inzichten werkelijk mogelijk en gewenscht zou zijn. Evenwel, er is aangeklaagd, bewust en willens, en ondanks waarschuwing. Er is van synodewege — persdiscussies blijven buiten beschouwing — in beginsel niet zoozeer om samenspreking, als wel om onderzoek gevraagd. Dat verandert de zaak. Samenspreking van alle betrokkenen, dus óók met enkele niet-theologische professoren werd door sommigen onraadzaam geacht, hoewel destijds het concept „Arnhemse artikelen“, waarover we nog onlangs in Perschoow gesproken hebben, was voorgesteld door een commissie, waarin ook dr J. F. Reitsma, niet-theoloog, zitting had gehad. Door niet nader aangeduide meeningen tot object van onderzoek te maken, is min of meer disqualificeerend gewerkt, zij het dan ook in den meest voorzichtigen, dat wil hier zeggen: in den meest verantwoordelijken vorm. Op dit punt moet volgens het eigen synodaal besluit helderheid verkregen worden. Bovendien leert de historie van die mislukte „Arnhemse artikelen“, dat het de tijd niet is voor eenige synodale leeruitspraak, gelijk in 1905. Men huivert reeds als men denkt aan de reeks van misverstanden, die in de laatste jaren over de hoofden uitgestort zijn.

De broeders, die in 1936 met aanklachten voor den dag kwamen, hebben de volle maat kunnen krijgen. Ze zijn aangehoord, en breed beantwoord. Men moet nu in 1939 niet degenen, wier beurt het thans is, om te vertellen, dat ook zij wel wat op het hart hebben, bij voorbaat bemoeilijken in het „op tafel leggen“ van dat hart. Zie de Kamper redenaar niet, dat de tijden er wel naar zijn, om het hart op tafel te leggen? Maar wie hem hoorden, mogen dan de tafel vrij houden; met deze óók al weer precieze beidspraak zullen we nu maar eindigen. Maar we willen niet eindigen, zonder eventjes te vertellen, dat we, na afsluiting van dit artikel, den „psalm“ (of dichtstuk) onder de oogen vaders, waarvan volgens deskundigen Augustinus de vader is, en waarin we zijn eenigen ons bekenden „psalm“ bezitten. Het was zijn „Psalmus contra partem Donati“, een bestrijding op rijm van de Donatisten: een polemische psalm dus; op zichzelf al een motief om over na te denken. Het heele alfabet wordt door Augustinus afgewerkt; de strofen beginnen n.l. achtereenvolgens met de letters van het alfabet A—V. En tusschen elke strofe staat het refrein, het ypopsalma: omnes qui gaudetis de pace, modo verum iudicate. Dat wil, vrij vertaald zeggen: wie aan den vrede lust heeft, oordeele naar waarheid; dan komt de zaak wel verder in orde.

Aan alle vrienden en vijanden van de idee der polemische psalmen zij Augustinus' refrein ter overweging aanbevolen.

K. S.

#### „Candidaat in de godgeleerdheid“.

In onze verleden week beëindigde beantwoording van dr W. A. v. Es hebben we ook even de kwestie besproken of de in een oud reglement van Kampen ergens nog aan te treffen term „candidaat tot het praeparatoir examen“ een ontkenning wezen zou, bedoeld of onbedoeld, van het verlenen van den wetenschappelijken graad van candidaat in de theologie. Wij bevestigden, dat het Kamper candidaatsexamen niet kerkelijk, doch direct wetenschappelijk wil zijn, en dat óók het candidaatsexamen van de Theol. Fac. der V.U. in de kerkelijke taal eveneens heeten moet de bevordering van iemand tot „candidaat tot het praeparatoir examen“.

Na voleinding van dit artikel wees prof. dr K. Dijk mij op art. 41 van de Handelingen van Curatoren der Theol. School van 1855:

„De Vergadering is overgegaan tot de regeling der onderscheidene graden van de Studenten aan de school. Zij heeft deze zaak aldus geregeld, dat er drie trappen zullen zijn:

Het eerste examen..... bepaalt..... enz.

Het tweede..... enz.

Het derde..... enz. iemand den titel dragen kan van Candidaat in de Godgeleerdheid.“

Indien dit reeds in 1855 (dadelijk na de oprichting van „Kampen“) de officiële naam voor bedoeld examen was, vastgesteld door curatoren, en professoren, dan is het toch wel 'n tikje moeilijk verstaanbaar, hoe iemand in of buiten den curatorenkring na 1896 in dezen nog twifelen kan omtrent den aard van het examen.

Waar de onderste onderscheiding tusschen „candidaat in de godgeleerdheid“ en „candidaat tot het praeparatoir examen“ soms zelfs van curatoriale zijde wordt uitgewerkt, en dan vastgekoppeld aan andere kwesties, b.v. van het promotierecht, is het niet overbodig, even deze notitie vast te leggen.

K. S.

Dr F. L. Rutgers en Jhr Mr A. F. de Savornin Lohman over het oude, Gereformeerde, kerkrecht. (V.)

„In de Nederlanden is het kerkverband der Gereformeerde Kerken tot stand gekomen ongeveer op dezelfde wijze als waarop het 15 eeuwen vroeger oorspronkelijk in de Christenheid was gevormd: door vrijwillige confederatie der plaatselijke kerken zelve“.

„In landen, waar de Overheid de Hervorming tegen-

stond en haar geweldig zocht te onderdrukken... kon er slechts een nieuw kerkverband komen, doordat de plaatselijke kerken, na van zich te hebben weggedaan, wat zij naar Gods Woord misbruiken achtten, waaronder de heerschappij der bestaande hogere besturen en der van hen uitgegane kanonische wetten behoorde, en na zich plaatselijk te hebben gereconstitueerd, weer met elkander in verbinding traden, door in Classen en Synoden samen te komen, wel niet in haar geheel, maar dan toch door lasthebbers; welke nieuwe verbinding dan geheel vrijwillig geschiedde, alleen door inwendigen drang en uit motieven van geestelijken aard“, blz. 189.

Dus: die nieuwe verbinding geschiedde geheel vrijwillig.

Zij was eene vrijwillige confederatie der kerken.

De kerken konden niet in haar geheel samenkomen in Classen en Synode, maar door afvaardigden.

En deze afvaardigden waren lasthebbers, lasthebbers van die hen afvaardigende kerken.

„Op die wijze is het in de Nederlanden dan ook toegegaan“, blz. 190. Hiervan geven deze Auteurs dan voorbeelden ten bewijze.

„Door dit kerkverband werden nu niet alle de Gereformeerden in de Zuidelijke Nederlanden“ — over welke tevoren gehandeld was — „tot één groot genootschap vereenigd. Ieder Gereformeerde was en bleef lid van zijne plaatselijke kerk; en het waren deze kerken (niet de individuen waaruit zij bestonden), die het kerkverband hadden aangegaan. Daardoor ontstond er dan ook geenszins een nieuw soort van kerk: men bleef, blijkens de stukken, altijd spreken van „de kerken“ (in het meervoud). Er kwam geen centraal bestuur; de regeering der kerken was en bleef bij de kerkeraden, die haar plaatselijk permanent uitoefenden, en voorts tezamen slechts gedurende enkele dagen over de gemeentelijke kerken, terwijl er tusschen de Synoden in weer niets anders was dan de plaatselijke kerkeraden. Ook waren de gemeenschappelijk gemaakte bepalingen slechts verbindend door de gemeene toestemming der kerken zelve. En, rechtskundig gesproken, kon natuurlijk iedere kerk zich ten allen tijde weer aan dat verband onttrekken“, blz. 192 v.

Derhalve: geen nieuwe kerk door de verbinding der kerken in classale en synodale vereeniging. Geen classale, provinciale, landelijke, kerk als institutioneel geheel.

Geen centraal bestuur.

De regeering der kerken bleef bij de kerkeraden.

De classale en synodale vergaderingen geen permanente lichamen. In den tijd tusschen die meerdere vergaderingen was er „weer niets anders dan de plaatselijke kerkeraden“.

En de gemeenschappelijk gemaakte bepalingen slechts verbindend door de gemeene toestemming der kerken zelve.

Dus niet, omdat eene synode als synode die uitaardigd had.

Eene synode had geene eigene macht los van en boven of over de kerken. Zij vormde geen centraal bestuur.

„Volkomen hetzelfde zien wij, reeds ten deele in denzelfden tijd, maar vooral eenige jaren later, ook in de provinciën van het tegenwoordige Nederland geschied. Zoo handelden de enkele kruiskerken, die, zij het ook tijdelijk, hier en daar gereformeerd werden. En diezelfde beginselen werden ook gevolgd bij de voorbereidende samenkomst van Gereformeerden uit de Nederlanden, die in October, of althans tot 3 November 1568, te Wezel gehouden werd“, blz. 193.

Zij wijzen er dan op, dat reeds in de voorrede gesproken werd „van de gemeene toestemminge van de Dienaren Gods in Nederland“, halen een paar artikelen aan, en ook weer art. 19 van hoofdstuk V, en handelen dan over brieven van Marnix, die deze bijeenkomst bijgewoond heeft, en waarin hij in beoordeeling van hem gezonden artikelen van den kerkeraad der Nederlandsche gemeente te Londen, opkomt voor de vrijheid der afzonderlijke kerken om in bepaalde gevallen andere kerken te oordeelen en te verwerpen. Zij citeren die brieven om in het licht te stellen „hoedanig een kerkverband hij daarmede bedoelde“, dat hij „alle de gemeenten der Nederlanden tot éénen lichaeme in te lyven“, zocht, blz. 194 v.

En stellen die Londensche artikelen: „De dienaren der kerk hebben de macht en het gezag om ordinantien en voorschriften te geven, en die met de andere gebruikelijke ordinantien der algemeene kerk (indien zij ten minste in de Heilige Schrift haren grond hebben) te handhaven en te beschermen tegen al wie ze veroordeelen, afwijzen of overtreden. Voorts, daar het vast staat, dat de dienaren van Christus, wanneer zij zóó handelen, noch het gezag van Christus, den Heer, in eenigerlei opzicht verminderen, noch aan de Christelijke vrijheid in het minste tekort doen...“, dan critiseert Marnix het eerste met o.a. te zeggen, dat het „een recht fundament der papistische tyrannie“ is, en het laatste, door te zeggen, dat het gebrekkig is, omdat daarin ontbreekt „het onderscheit van bilicel ende onbilicel“, blz. 195 v.

„En opmerkelijk is ook in die brieven de geheele voorstelling, die Marnix geeft van de kerkregeering, en de waarschuwing (bijna eene profetie), die hij daar bijvoegt tegen de overheersching der kerken voor reglementmakende kerkbestuurders, die daarbij „de eene de eerbaarheid, de ander de stichtinghe, de derde de ordentlickheit voorwenden“, blz. 196.

„Geheel de het algemeene gehuldigd v werk van kerken onder den 4en Oct

„Het was Synode zou Gereformeerden na zouden waren de gestiptelijk na hebben de grepen“, blz. bewijze, b.v. beslissingen met hare ge die verplicht wendige dw

„Dat die j zelfstandighe enig hebbe geen wonde ieder indivi zich toch aan kerk. Maar in overeenst en ieders vr

Daarom j al wat maai men geen k raden. Clas samenkomst colleges; en passend zijn

Daarom j vast, dat i moesten hel plaatselijke is wel mind veilig en zo wij juist b die zulke ol van bisschop

Dus ook En daarom ter synode.

Daarom e deputaatsch in dezelfde dien stemhe Er moet teeren en be mogelijk.

„Daarom van de Nec meervoud)... kerkverband gevoerd, en lijk niet „k werden“, bla Men denk het vlak an

„Daarom van Classen van de vrij en dat het in kerkelijk eeniglijk en in Gods bev in vrijwilli blz. 204 v.

Iets hierw worden: Dn het gezag v uit krach tot de con rechtens zij en concreet lige toes

„Daarom rechtens ges een kerkver geslachten die het ke redeloos ve

Maar moe

Het schijn staande bro voor ons Ge uit een stu vind en da werd uit de artikel van Tijdschrift antwoord, m in dit tijds plaats voor er in mijn hij in zijn tusschen de van de mee kelijk, amb afgeleid, n in soort va R in „Gere